

DEMOCRATIC

Gaudiopolis

Az öröm városa

GAUDIOPOLIS

SOMOGYI-ROHONCZY ZSÓFIA

Budapest és számos vidéki helyszín, 2017. IX. 29. – XI. 5.

fókuszában. Hogy milyen lehetőségei voltak a „szoftkádári” rendszer iskolai keretei között a kísérletező művészeti oktatásnak, azt Rév István és Sinkó István, valamint Forgács Péter egykori óráin készített felvételek, írásos dokumentumok, visszaemlékezések formájában ismerhettük meg. A több évtizedes tapasztalatokat azonban nem hagyta a múltban ragadni a tárlat: mai művészetpedagógusokkal készített interjúk mellett a pince két videomunkája a ma pedagógiai kísérleteit mutatta be. Adelite Husni-Bey egy párizsi alternatív iskola diákjait kérte meg, hogy **A Legyek Ura** mintájára, a semmiből építsenek fel egy képzeletbeli lakatlan szigeten saját társadalmat és szabályokat. A felnőtt rend ellen küzd Ane Hjort Guttu dokumentumfilmjében a nyolcéves Jens, aki az iskolarendszer szabályait megkérdőjelezve áll ki a szabadságáért. A művész mint játékkervező, a véletlenből keletkező játékméletek és azok használhatósága kapott szerepet

A Valahol Európában tárlatának részlete (Centrális Galéria, Blinken OSA Archívum)

Volt egyszer – nem is olyan rég – egy Örömváros, ahol a polgárok saját felelős döntéseiknek köszönhetően tartották fenn a rendet, miközben körülöttük darabokra hullott a világ. Volt egyszer egy állam, amelynek megtiszteltetés volt a polgárának lenni, és az volt a büntetés, ha kiutasítottak. Sztehló Gábor és a „sztehlós” gyerekek egykori városának működése és üzenete ismét időszerűvé vált, és talán megmutathatja nekünk, „felnőtteknek”, hogy merre induljunk tovább.

Az intézmény előtörténetét, működését, hatását és a kort, mely életre hívta (és a rendszert, mely 1950-ben megszüntette) az OSA Archívum Centrális Galériájának sokszínű, történeti dokumentumokat felsorakoztató kiállításán (*Valahol Európában*) ismerhettük meg, ahol a több mint 60 éves történetet a Architecture Uncomfortable Workshop, a Cseppkő Gyermekotthoni Központ, valamint a solymári Waldorf Iskola tanulóinak együttműködése során létrehozott műalkotások tették élővé. A biennálé kurátori csapata által megrendezett kiállításon (*Játékok népe*, Három Holló Kávéház) a játék és a játszó művész is megjelent, sokszor a határok, torzulások vagy a játék általi felszabadulás lehetőségét feszegetve. Pedagógiai kérdések álltak a Der Punktban otthonra találó *Párhuzamos partizánakció(k)*

a *Minta-játékkervek* című tárlaton (Három Hét Galéria), ahol a bemutatott játékokat maga a látogató is kipróbálhatta. Az itt látott témák és ötletek remélhetőleg a jövőben egy nagyobb kiállításon kibővülve szerepelhetnek majd. Mindez csak pár példa az OFF sok-sok színvonalas és a központi koncepció témáját kibontó kiállításából.

A gyerekek a biennálén nemcsak történelmi adatként, egykori pedagógiai kísérletek megfoghatatlan alanyaként kaptak helyet, de az OFF-nak fontos és hangsúlyos részét képezték az edukációs csoport programjai és workshopjai is. Két éve még felkért múzeumpedagógusok által ajánlott programokból szerveződött a művészetpedagógiai kínálat, idén már ez a terület is az önkéntesség jegyében formálódott: a civilek munkája mellett, a workshopok társadalmilag elkötelezett művészek önkéntes vállalásaiból álltak össze. Lehetőség volt a foglalkozáson az ideális társadalom létrehozására, a jelen lévő társadalmi kérdések megvitatására, hasznos „kétkezi” tudás elsajátítására, matematikai téralkotásra vagy apró Lego-kockákkal közösség létrehozására.

Az OFF Biennálé intézményi múzeumpedagógiai gyakorlattól eltérő eleme az a munka, melyet a nyilvánosság keretein kívül, a Kontúr Egyesülettel közösen a Hős utcában folytatnak a Gaudiopolis Műhely tagjai. Amit az OSA kiállításán fotókon és dokumentumfilmekben láthattunk, itt valós élettörténetek formájában jelenik meg. A gyerekek éppúgy

Enteriőr, előtérben az Architecture Uncomfortable Workshop tagjainak, a Cseppkő Gyermekotthoni Központ és a solymári Waldorf Iskola tanulóinak alkotásai (Valahol Európában, Centrális Galéria, Blinken OSA Archívum)

átélik és megélik azokat az alaphelyzeteket, mint Szehtlo Gábor gyerekei: a szegénység, a kiszolgáltatottság, az éhezés, a stigmatizáció, az üldöztetés és a pénztelenség problémájával szembesülnek mindennap. A megélt történeteken kívül a szükségletek is hasonlóak: a közösséggé formálódás jelenti a legnagyobb kihívást a Hős utca gyerekei számára is.

A foglalkozásokon már több mint egy éve folyó tevékenység nem helyezhető kirakatba, ez nem is volt célja se a kurátoroknak, se az önkénteseknek. Sőt, a közös munka sem csak az OFF időtartamára korlátozódik: míg egy múzeumpedagógiai foglalkozás során a csoport eljön, majd a program végén visszatér saját világába, közösségébe, addig

itt minden foglalkozás intenzív hatást gyakorol a Hős utcai gyerekek életére, mely nem hagyható abba a biennálé után sem. Magának az együttműködésnek tehát az OFF csak egy szakasza, amely lehetővé teszi egy anyagilag jobban támogatott munka megkezdését, illetve az új önkéntesek bevonásával és elköteleződésével a Kontúr Egyesület munkájának is egy jó ideig új lendületet ad. Mindebben hangsúlyosan megjelenik az OFF felelőssége: felvetettek olyan kérdéseket, rávilágítottak olyan problémákra, elkezdtek olyan fontos háttérmunkákat, amelyek túlmutatnak a program időbeli határán. A felelősség abban áll, hogy mindezt életben tudják-e tartani a novemberi zárás után. Az OFF Biennálé mindenestre felvállalta ezt a szerepet, felismerve az igényt, így remélhetőleg a kétéves „szünetben” is folytatódik a megkezdett munka.

2017. szeptember 29. és november 5. között Budapest az OFF Biennálénak köszönhetően kicsit az öröm városává vált: elgondolkodtató kiállítások, emlékeztető utcai produkciók, feledhetetlen játékok, a jövőben gyümölcsöző együttműködések életre hívó találkozások részesei lehettünk. Az viszont, hogy ezek a gondolatok valóban hozzájárulnak-e egy jobb jövőhöz, már a tudatos és felelős polgárokon múlik.

foto: Végtel Dániel

Vissza lehet-e fordulni a végtelenből?

Enyészpontok 2.0

MARGL FERENC

2B Galéria, 2017. X. 4.

A Don Tamás által szervezett projekt témája időben egybeesik az OFF Biennálé stábjá által hívószóként, vezérmotívumként választott Gaudiopolisszal. Ám a Budapesthez köthető gyermek-köztársaságnak mintegy sötét ellenpontjaként itt a második világháborút követő években a vidéki zsidóságot sújtó erőszak szolgáltatja a kontextust.

Szándékosan használom a „projekt” szót: bár az alkotómunkák eredményéből létrejövő művek egy este erejéig egy térbe, kiállítási helyzetbe

reflektor

kerültek a 2B Galériában, de a projekt bármikor visszakövethető a dokumentációs felületként használt www.enyesspontok.tumblr.com oldalon. Fontos megjegyezni, hogy a címben jelzett 2.0 nem egy nagyvonalú és félrevezető gesztus, hanem volt egy 1.0-s előzmény, egy

a mostanit megelőző fejezet. Ez a deportálások és zsidó-gyilkosságok háború alatti, budapesti helyszíneire reflektált a 2014-es holokauszt-émlékévben, együttműködve hat felkért alkotóval, alkotócsoporttal – Balla Csöngével, Borsos Lőrincsel, Gróf Ferencsel, Karas Dáviddal, a Nemmivoltunk Crew-val, és kiegészülve Bódi Lőránttal, illetve Rudas Klárával. Fontos kiemelni, hogy a projekt edukációs programokkal is társult, hogy nyisson a témával ilyen módon

EMBER SÁRI: *Gyűjtemény III.*, 2017, nyers agyag

nem, a kortárs képzőművészettel pedig talán egyáltalán nem foglalkozó gimnazista korosztály felé. (Mindkét projekt a Tom Lantos Intézet támogatásával valósult meg.)

A tavaly év elején megvalósult projekt alkotói gárdájából egy név – Gróf Ferenc – került át az ideai munkafolyamatba. Gróf a Somogy megyei Marcali települést választotta helyszíneként, ahonnan egy közel négyszáz fős zsidó közösséget deportáltak Auschwitzba. A városon kívül található, fallal körülvett egykori zsidó temető a helyszíne Gróf jelenleg még csak terv szintjén létező, *Ismeretlen víz* című emlékművének: az itt található, egyelőre csak betonkávából álló kutat a projekt keretén belül kitisztítják, majd a koncepció szerint új fedő kerül rá, amelyet az alef és X betűk tipográfiai fúziójából összeálló területminta díszít. Ember Sári szintén egy periférikus köztérbe illesztette helyspecifikus művét Kunmadarason: a falu piacától nem messze egy elhagyatott, apró, ablaktalan házban és annak környékén helyezte el tárgyait, amelyek szakrális motívumokat és használati eszközöket idéznek meg, de specifikusan az itt elkövetett zsidókkal szembeni agresszió eseményeire is utalnak. A többi létrejött mű vagy műcsoport, ha helyspecifikus is, nem helyhez kötött úgy, mint Ember és Gróf emlékjelei.

Nemes Csaba *Mert ott valami történni fog* című sorozata például szintén a kunmadarasi eseményekből táplálkozik, de vegyíti azt különböző, általánosan ismert művészet- és képtörténeti referenciákkal. A kilenc, ceruzával, szénrel és

LAKNER ANTAL: *RE-Mezuzá Emlékmű*, 2017, objekt

olajfestékkel készült kép kompozíciós alapját pedig Paolo Uccello abszurd antiszemita történetet megörökítő táblaképe adja, amely az aranymetszés szabályrendszere szerint épül fel, egyszersmind létrehozva két különálló, de narratíva szempontjából összefüggő teret: az otthonában rettegő zsidó zárt és a dühös tömeg nyitott terét.

A Kisspál Szabolcs által kutatott *Deportált Híradó* című újság hat kiadása Szatmárnémetiben jelent meg a második világháborút követően a deportálásból és munkaszolgálatból hazatértek számára szolgáló fórumként. A projekt keretében létrejövő sokszorosított mű egy montázs a fent említett lap első számából, illetve az 1946-ban megjelent *Egység* című erdélyi zsidó lap anyagából, amely így áttekinthető ad a vézskorszakot követő periódus közegéről, a hazatérők tapogatózásáról, a reménnyel teli jövőbe tekintésről, majd többek között a cionizmus későbbi megerősödéséről.

Lakner Antal *RE-Mezuzá Emlékmű*ének esetében az 1946. júliusi miskolci pogrom volt a történeti előzmény, amelynek hatására az ajtófélfára helyezett szakrális tárgy új értelmezési lehetőségekkel lett felruházva: egyfelől erősítheti azt a vallásos védőfunkciót, amelyet az egyiptomi csapások idején betöltött, de megfordítva ezt, emlékeztethet korábbi elkerülhetetlen csapásokra. Egyszerre talizmán és emlékmű.

A legkevésbé helyszínhez rendelhető munka Tóth Balázs Máté objektje és videója. A két sapka, pontosabban két kikapént is használható sapka így az identitás elrejtésének és felvállalásának kényeszerű játékát teszik lehetővé. Egyik tradicionális, míg a másik a hiphop kultúrában jelenleg is trendinek számító fullcap mimikrijét ölti magára. Talán ez foglalja össze leginkább a második világháború utáni pogromok vagy akár a jelen antiszemitizmusának egyik fő

TÓTH BALÁZS

MÁTÉ: *Kipa két fázisban, skipa és kipacap*, 2017, kétszornás videoinstalláció, sapkák

mechanizmusát – az elnyomott vagy megvetett társadalmi csoportok kénytelenek rejtőzni, elrejtteni azt, hogy kik is ők, föld alá vonulnak, de közben megtartják – még ha rejtve is – identitásukat, hiszen anélkül elszigeteltté, talajtalanná válna társadalmi és szociális helyzetük.

Érdekes a projektet, a műveket – és a korábbi munkafolyamatot is – a jelenünkben elhelyezve, egyszersmind a jövőbe tekintve olvasni, és nem pusztán történeti szembenézésként, mélyfűrásként interpretálni. Ha nem is beszélhetünk

direkt megfeleltetésről, de hasonló mintázatokat láthatunk a jelenlegi gerjesztett közhangulatban: a demagógia és a megkonstruált ellenségkép a mindennapok politikai eszköztárának látszólag soha el nem avuló fegyvere. A zsidó, cigány, hajléktalan, migráns, liberális, kommunista, hazaáruló szavak szinte szabadon cserélgethetőek, de fontos látni, hogy megvan a hagyománya a másik irányú hazaárulózásnak, az ösztönösen fasisztát kiáltásnak is. Végző soron nevezhetjük ezt ideológiai enyészpontnak, bár ennek alapján a végtelenbe való megérkezés megélése abszurd módon disztópikus tapasztalat, és hozzátartozik a mindennapjainkhoz.

Bekötőutak egy városba

Hat művész az elvándorlásról

EGED DALMA

Arkt Művészeti Központ, Eger, 2017. X. 6–19.

Az Arkt Művészeti Központ vidéki helyszíneként az *Alternatívák* című kiállítás csatlakozott az OFF Biennálé programjaihoz. Az egeri közösségi ház története és a biennálé szellemisége jól összecseng: az Arkt először 2016-ban került a köztudatba, amikor a Velencei Építészeti Biennálé magyar pavilonjában mutatták be projektjüket. Az Eger kulturális életében ma már jelentős szerepet játszó művészeti központ egy egykor életveszélyesnek nyilvánított házból jött létre. A felújítás anyagi források és megrendelő nélkül folyt, az építészeti megoldásokat a támogatóktól kapott anyagok és a helyszínen hátrahagyott tárgyak diktálták, a berendezés pedig nagyrészt a szocializmus időszakából visszamaradt

reflektor

bútorok újragondolásából született – így például a kiállítóhely képinstalláló rendszerét az egykori karnisok adják –, a munkában pedig az egeri lakosság széles rétege is részt vett. Az *Alternatívák* című kiállításon hat helyi kötődésű művész – olyanok, akik ideiglenesen a városban éltek, ott születtek, onnan el-, vissza- vagy odaköltöztek – járja körbe egy kisváros egyre gyűrűző problémáját, az elvándorlás kérdését.

Az ismerős környezetből elkerült ember mindennapjait ábrázolja Fejes Adrienn, aki hosszú idő után költözött vissza Egerbe. Installációjának központi eleme egy kényelmesnek tűnő, párnás-lepedős lebegő ágy, amely mint mai sátorfa mutatja a mobilitáshoz és az alkalmazkodáshoz szokott létmódot. Az albrétecszerekre immunisnak tűnő bútor fej- és lábrészét kivágott lapok fedik, az ebből áradó rögzített árnyékok azonban nem otthonossá, sokkal inkább pillanatnyivá teszik a légkört.

A mesterséges árnyjátékkal kierőszakolt biztonságérzet a tárlat egy másik darabjának, Tóth Zsuzsanna finoman hímzett, fellógatott lisztszittákból álló művének is központi eleme. Az egykori konyhák jellegzetes eszköze, a fakeretes szita egyszerre idézi azokat az időket, amikor a kenyérsütés, a liszt előkészítése több generációt megmozgató esemény volt, és szimbolizálja a távkapcsolatok működését. Az otthon maradt művész arra keresi a választ, hogy elegendő-e a technika összes távközlési vívmánya ahhoz, hogy fennmaradjon a közvetlen és meghitt kapcsolat a külföldre költözött rokonokkal: ahogy a szita megszűri a lisztből a korpát, úgy az előre egyeztetett skype-olások során kényszerűen csak a lényeg kerül szóba, a csevegés leválasztódik az esszenciális beszédtől, az információktól.

A kivándorlás témához szól hozzá Fekete Valér és Rostás Bea Piros is. Fekete Valér családjával már több éve Skóciában él, ám kis egyfelvonásos karikatúrái még városszerte fellelhetőek. A bútorlapokra, kartonfecnikre skiccelt, Sior névvel szignált szatirikus jelenetek mellett a street art művész az idegen országban töltött hétköznapijainak képeit, tűnődéseit és vallomásait is kiállította. Rostás Bea Piros is az idegenben megélt önazonosság kérdéséhez szól hozzá több tucat szelfijével, külföldön készült műveivel pedig

TÓTH ZSUZSANNA installációja az *Alternatívák* című kiállításon, 2017

arra a nehéz helyzetre mutat rá, ahogy egyszerre akar része maradni családjának, reagálni a hétköznapiakra és tölteni több ezer kilométerre önállóan boldogulni.

Bukta Imre egri élményeit, a középiskolás évek játszadózós, biciklizős emlékeit dolgozta fel. A kiállított művek közül néhány még közvetlenül a középiskola utáni évekből származik, mint az 1971-es évszámmal jelölt sámlis önarckép, de több mű a helyszínen állt össze először. A két iskolaasztalból és egy PVC-csőből álló installáció egy egykori várlátogatás történetét modellezi le, bár a helyes olvasáshoz gyermeki nagyvonalúságra van szükség: a vár néhány vályogtéglából álló kis bástya, mellette a pénztárat egy faragott ág jelképezi, a két iskolaasztalt összekötő sűrűke műanyagcső pedig a kazamata, melynek másik végénél a gyerekek kincseket vagy titkos alagutakat keresnek.

Sarkadi Péter számára a vidéki kisvárosi körülmények éppen a nyugodt munka feltételét, az elvonulást teremtették meg. A mostani tárlaton az 1975-ben, 42 éve elkezdett, Munkácsy Mihály *Ásító inas*-át feldolgozó sorozatából állít ki. A projekt a mai napig folyamatosan bővül, az ásító inas új kontextusokban, kortárs művészek modorában vagy kortárs jelenségek között tűnik fel.

BUKTA IMRE installációja az *Alternatívák* című kiállításon, 2017

